

kipar Luka Mislej leta 1714. Na Vodnikovem trgu smo! Tu stoji spomenik našega prvega pesnika Valentina Vodnika, ki ga je izgotovil leta 1889. kipar Alojzij Gangl. Poleg pesnikovega imena vidite na sprednji strani tudi grb francoske republike, katerega je poklonil francoski konzul v znak hvaležnosti in spoštovanja do Valentina Vodnika. Na zadnji strani pa je zadnja kitica Vodnikove pesmi: »Moj spomenik« Kjer se danes razprostira tržišče, je do leta 1898. stala gimnazija, na kar nas še dandanes spominja nasproti spomenika na Grad držeča ulica, ki se imenuje študentovska ulica. Obrnimo se in krenimo nazaj mimo mestne hiše po Mestnem trgu. Tu se bo vaša radovednost lahko do sita napasla na velikih in lepih zalogah igrač, oblek in raznih dragocenosti. Opozoriti vas pa moramo na hišo št. 4, na Starem trgu. Tu je vzidana okrogla kamenita plošča z napisom: Tu je bil rojen Janez Vajkard Valvasor 28. V. 1641. Ker poznate tega, za nas Slovence tako imenitnega moža že iz zgo-

dovine, zato o njem na tem mestu ne bomo govorili. Pojdimo dalje po tem najstarejšem delu mesta, do cerkvice sv. Florijana. Tu zapazite pri prejšnjem glavnem vhodu kip sv. Ivana Nepomuka. Kip je izklesal kipar Franc Robba leta 1727. Nekoč je stal kip v kapelici, na levem bregu Save pri Črnučah. Od leta 1878. je stal v desni kapelici te cerkve, lani pa so ga postavili na sedanje mesto. Kip je iz čistega kararskega marmorja in visoke umetniške vrednosti. Opozorimo vas tudi na kipa, ki stojita nad pročeljem v vdolbinah in predstavljata sv. Karla Boromejskega in Karla Velikega. Nekoč sta bila nameščena nad vhodom mestnih vicedomskih vrat. Tudi ta dva kipa sta iz Robbove delavnice. Nad stranskim vhodom je podoba Marije Pomočnice, delo slikarja Ivana Potočnika. Pod sliko je bil pred leti napis: Čudodelna varuhinja ljubljanskega mesta, spominjajoč na žalostne čase, ko sta kuga in kolera razsajali po Ljubljani.

(Konec prihodnjič.)

Ljuzje Zupanc

Kako sta drvar in vrag kvartala . . .

Nekoč je živel mlad drvar. Vse dneve je prebil v lozi in sekal drva. Bil pa je poznan daleč na okoli, da je grd preklinjavec, kvartač in pijanec. Ker je bil še mlad, se mu je nekega dne zazdelo, da bi se oženil. Poslal je prošnjače v vas k najlepši mladenki. Dekle pa jih je zavrnilo: »Recite drvarju, da ga ne maram za moža, ker grdo preklinja, popiva in kvarta. Ker pa je postaven fant, bi se poročila z njim, če bi se odvadil teh grdobij. Pridite čez leto in dan in če se bo dotlej poboljšal, postanem njegova žena...«

Vrnili so se prošnjači k drvarju in mu sporočili, kar jim je naročilo dekle.

Poslej drvar ni več pil, ne preklinjal, ne kvartal. Čez leto in dan je ponovno poslal prošnjače v vas. In ker je tudi dekle zvedelo, da se je mladi in postavni drvar poboljšal, ga je vzelo za moža.

Bila je vesela poroka — — —

Po poroki pa je drvar pričel spet preklinjati in popivati. Kaj je hotela uboga žena? Bila je šivilja; noč in dan je šivala, ali vse, kar je prislužila, je njen lahkomišelni mož zakvartal. Jokala je in ga prosila naj se poboljša,

a nič ni pomagalo. Njena ostarela mati je od žalosti in sramote, ki je padla na njeno dotlej pošteno bajtico, umrla. A tudi to ni izmodrilo kvartopirskega drvarja.

Na kresni dan je drvar godoval. Ves dan je pohajkoval od krčme do krčme in vse novce zapil. Pod večer se je vrnil domov, sel za mizo in grdo preklinjal. Njegova uboga žena se je jokajoč odpravila k počitku, on pa je ostal v izbi ter pričel kričati:

»Moj god je danes, pa ga ni nobe nega vraga, da bi z njim pokvartal!« — — —

Komaj je to izrekel, so se odprle dveri nastežaj in v izbo je vstopil sam vrag. Maček, ki je predel na peči, je prvi spoznal čudnega gosta. Zamijavkal je in se prihuljeno odplazil iz izbe.

V izbi pa je zasmrdelo po peklju.

Vrag je sel za mizo in se zarežal: »Ha, drvar, zval si me, prišel sem! Kaj želiš od mene? Le brž povej, da ti izpolnim željo, preden mine noč.«

Drvar se je malce ustrašil vragovega prihoda. Ali ker si ni znal drugače pomagati, je segel v žep in vrgel na mizo kvarte, rekoč:

»Kvartati se mi je zahotelo, danes, ko je moj god... in če te je volja, vrzi z menoj!«

»Hoho, če nič hujšega ni,« se je zakrohotal vrag »kar dajva! Kvartati je tudi meni najljubša zabava...« In že je pograbil drvarjeve kvarte in jih razdelil: sebi pol, drvarju pol.

Dolgo, dolgo sta kvartala. Čim delj sta kvartala, tem bolj je vrag izgubljal. Pred drvarja pa se je nakopičil visok kup prikvartanega srebrnega denarja. — — —

»No, zdaj si pa brez vsega,« se je krohotal vrag. »Ničesar več nimaš, kar bi še lahko zakvartal.« —

»Ženo imam še!« je udaril drvar po mizi in zaklel. »Še za ženo igrava! Če bom izgubil, pridi čez šest let ponjo!« —

Vrgla sta kvarte — izgubil je drvar.

Na vzhodu je vstajal dan. Vrag je vstal s stola, se pretegnil in zatulil: »Pomni drvar, zakvartal si ženo! Čez šest let pridem ponjo!« — In oddirjal je v peklo.

»Ali bo dovolj za nocoj?« je vprašal vrag obogatelega drvarja in vrgel na mizo poslednje tri srebrnike.

Ali drvar ni še hotel jenjati. Zaskominalo ga je še po poslednjih treh vražjih srebrnikih. Premešal je kvarte in jih razdelil: sebi pol, vragu pol.

Pa se je odmaknila sreča od njega. Vedno bolj in bolj je izgubljal, dokler ni izginil kup srebrnega denarja nazaj v vražjo malho. Drvar se je jezil in preklinjal, vrag pa si je vihal črne brčice in se režal: »Hej, drvar, kaj ti nisem svetoval, da odjenjaj? Vidiš, zdaj pa nimaš nič več, kar bi še lahko zakvartal.« —

»Hišo imam še!« je udaril drvar s stisnjeno pestjo po mizi ter grdo zaklel. »Še za bajto igrava!« —

Vrgla sta kvarte — spet je izgubil drvar.

Kvartanje z vragom pa je drvarja izpametovalo. Ko je vrag že izginil, se je domislil, kaj je storil. Pričel je jokati; hudo mu je bilo žal, da je ženo zakvartal. Pobiljšal se je. — Pričel je moliti in hoditi na božja pota! — — —

Minilo je leto. Drvarjeva žena je bila vesela, da se je njen mož izpametoval. Vsa srečna je bila zdaj v zakonu z drvarjem.

Minili sta dve leti: Bog jima je dal dete. Deček je rasel in bil v veliko veselje očetu in materi. Ko je odrasel v četrto leto, ga je pričela mati učiti lepih molitvic. Kadar pa se je česa hudo ustrašil, je vzkliknil: »Bog pomagaj!« — Tako ga je bila naučila pobožna mati.

Minilo je šest let. Na kresni dan je prišepal vrag pred drvarjevo bajto. Ti-

sti čas je bila drvarjeva žena na visokem drevesu in nabirala rdečih češenj za malega sinčka. Vrag pa je objel drevo in ga potresel, da je uboga žena padla na zemljo. To je videl sinko, ustrašil se je ter zajokal: »Bog pomagaj, mati, kaj ste padli?« —

Ko je vrag slišal besedico »bog«, je izginil ko veter. Ali tožalil se je: »Do polnoči imam še dovoli časa, da pridem po ženo. Po polnoči šele izgubim oblast nad njo. Zvečer se povrnem.«

In res. Ko je drvarjeva družinica že spala, se je vrnil. Skozi ozko okence se je pričel riniti v izbo, da bi ugrabil drvarjevo ženo. Tisti čas pa je stara ura na steni udarila polnoč in prebu-

dila drvarjevega sinčka. Predramil se je, videl, da se nekdo plazi skozi okno v izbo ter prestrašen zavpil: »Bog pomagaj, mati, nekdo se plazi v izbo!« —

Tuleč je izginil vrag od okna. Silno je bil jezen, ker mu je pošla peklena moč. Tam za hišo je stal, opeharjen za prikvartano dušo. In ker ni mogel drugega, je v svoji togotni jezi zagrabil drvarjevo bajtico in jo potresel, da se je kajbica močno poškodovala. Potlej je odtulil v peko. —

... Drvar pa je popravil bajtico in še dolgo let živel v zadovoljstvu s svojim sinkom in ženo. Klel, popival in kvartal pa ni nikdar in nikoli več! —

Viktor Plevelj

Zeleni Jurij v Beli Krajini

Ste že čuli kaj o njem? Letos je zgodaj prišel in nam pomladil svet. Pri nas v Beli Krajini ga posebno dobro poznamo in kakor vselej, se je tudi to pot oglasil prvi pri nas: ko je drugod še vse počivalo, se je pri nas že budilo življenje, in ko so po Gorenjskem še pridno smučali, je bilo pri nas že vse zeleno. Pri nas se koplje mesec preje ko pri vas in naša Kolpa še cel mesec prija našim kostem, ko mrate vi že skoro za peč! Belokranjske gorice so polne sladkega grozdja in trte nam rode vinca na odmet. Vidite, tako je v Beli Krajini, ki je vam še tako neznana dežela, da mislite, da ni v njej nič zelenega, ampak vse samo bele, pa menda še celo sam snegec. In za vse to zelenje, cvetje in grozdje, pa še za bistro, toplo Kolpo moramo biti hvaležni Zelenemu Juriju, ki nas obišče tako zgodaj, kakor nikogar v naši slovenski zemljici ne! No in hvaležni smo mi v resnici zelo. Le poslušajte, kako ga sprejememo vsako leto z vsemi častmi.

Na predvečer njegovega godu ga vodimo po vasi. Navadno hodita po dva skupaj. Oni, ki je Jurij, ima preko glave poveznjen velik koš, ves pokrit z zelenjem in cvetjem, pa tudi kar ga gleda izpod koša, je vse ovito v zelenje. Spremljevalec vodi takega Zelenega Jurija od hiše do hiše. Oborožen je z veliko košaro, kamor spravlja darove za Zelenega Jurija. Glavno njegovo orožje pa je tul (nekaka piščalka), v katerega poje, oziroma tuli pred vsakim pragom, dokler se gospodinji ne omeči srce in vrže kaj v košaro. Tuli pa tole pesemco:

*Prošel je, prošel pisani vuzem,
došel je, došel Zeleni Jurij,
dónesl je, dónesl:
pedenj dugo trávicu,
laket dugo mlâdico.*

*Dajte mu jajec, da ga ne bo zajec,
dajte mu dinar, da ga ne bo mlinar,
dajte mu mesa, da bo šel v nebesa,
dajte mu pogače, da mu noge poškoče,
dajte mu pleče, da bo k letu večje,
dajte mu groš, da bo k letu još!
Težko nam je stati pred vašimi vrati;
haj, haj, mlada gôspa, bo li kaj?!*

Pa kakor je sedaj kriza povsod, v Belokrajini pa še posebej, tako se mora Zeleni Jurij že nekaj teh piškavih let »troštati« s samimi jajci. Kje dobiti dinar, četudi ga bo zato mlinar?! Tudi pleče se mu odreče, ni mesa in ni pogače, tako da Jurij slabo skače in ta križeva leta sploh ne more v nebesa. Kakor je Juriju težko stati pred vrati (v košu mu je najbrž precej soparno!), vendar včasih niti jajca ne dobi, čeprav so v teh časih kar po štirje za dinar. No, pa jajce se Jurij počasi vendarle naleze in preden je utrujen, jih ima njegov spremljevalec — vodnik najmanj 50 v košari! Toda dinar, dinar! Tega pa ne premore deset Zelenih Jurijev skupaj! Kajti je dinar v teh časih najvažnejša stvar v deželi in ne izpusti ga, kdor ga drži, pa če pride ponj sam sveti Jurij iz nebes!

No in če še tako manjka denarcev, Belokranjci niso nikdar kislih obrazov, saj imajo »merak« vinskih gor, ki dajejo zdravje in dobro voljo!